

Ковтун В.С.

старший викладач кафедри німецької мови

Київського національного економічного університету

імені Вадима Гетьмана

НАВЧАННЯ СПОНТАННОМУ ПИСЬМОВОМУ ТА УСНОМУ МОВЛЕННЮ ІНОЗЕМНОЮ (НІМЕЦЬКОЮ) МОВОЮ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. В статті розглядаються деякі етапи дидактичного алгоритму з розвитку навичок спонтанного письмового мовлення як невід'ємної складової розвитку спонтанного усного мовлення. Цей дидактичний алгоритм автор практикує в умовах дистанційного навчання німецької мови. Його використанню передують опрацюванням студентами вправ інтерактивних комп'ютерних практикумів автора як базового навчального матеріалу.

Для свідомого студента аналіз здійсненого ним висловлення стає суттєвим кроком в розвитку як його вмінь та навичок формулювання спонтанного письмового та/або усного висловлення так й значення якісного володіння лексично-граматичним матеріалом для досягнення тематично-комунікативної коректності висловлення студента.

Ключові слова: дистанційне навчання, спонтанність, письмове та усне мовлення, навчальний матеріал, дидактичний алгоритм, усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків, тематично-комунікативна коректність, комп'ютерний інтерактивний практикум, інтерактивне вивчення мови.

Summary. The article covers some steps of the didactic algorithm in the development of spontaneous written as well as oral expression. The author practices the didactic algorithm in distance learning of the German language. Before applying the algorithm, the students complete the exercises of the author's interactive computer-aided tutorial.

A conscious student realizes the analysis of his utterance as a crucial step in the development of his written or oral expression. The student improves his perception of cause and effect of qualitative mastery of lexis and grammar in order to achieve thematic and communicative correctness of his expression.

Keywords: distance learning, spontaneity, writing and speaking, curriculum, didactic algorithm, perception of cause and effect, thematic-communicative correctness, interactive computer-aided tutorial, interactive Computer-assisted language learning and teaching.

Навчання спонтанному письмовому та усному мовленню іноземною (німецькою) мовою в умовах дистанційного навчання, яке спричинене тривалим поширенням COVID-19, є справжнім дидактичним викликом як для викладачів іноземних мов, так й для осіб, які навчаються письмовому та усному мовленню іноземною мовою.

1. Щодо ієрархії мовленнєвих вмінь та навичок, яких має опанувати особа, яка стає до вивчення іноземної мови, то автор є прихильником думки, що навчання та наступний розвиток навичок спонтанного письмового та усного мовлення мовою вивчення є головною

метою навчання та вивчення іноземної мови, в тому разі й в умовах часткового або повного дистанційного навчання.

2. Хоча в порівнянні з умовами очного навчання іноземної мови, особливо з огляду можливостей організації навчальної роботи як викладачем так і студентом в аспекті формування та подальшого розвитку навичок спонтанного письмового та усного мовлення, часткове або повне дистанційне навчання значною мірою обмежує розмаїття дидактичних підходів, але названу форму навчання все ж таки недоцільно розглядати як неподолану перепону якісному навчанню спонтанному письмовому та усному мовленню.

3. Для огляду деяких, на думку автора, доцільних на тих чи інших етапах навчання дидактичних підходів та інструментів як викладача так й студента, вбачається доцільним короткий структурно-ієрархічний огляд мовленнєвих вмінь та навичок, необхідних для досягнення головної мети, а саме – розвитку навички спонтанного письмового та усного мовлення.

4. Про наявність у мовця навички **спонтанного** письмового та усного мовлення, (беручи до уваги принцип апроксимації), можна стверджувати, коли мовець в діалозі або полілозі на достатньому рівні сягає комунікативної мети, спонтанно висловлюючись щодо тем та/або їх аспектів, **не обумовлених заздалегідь та виключно за допомогою наявних в цього мовця (на момент комунікативного акту) активних лексичних та граматичних мовних засобів (тобто за суцільної самостійності виконання)** та й до того ж у прийнятному для реципієнта темпі.

5. Передуючою описаному у п. 4 рівню можна вбачати вироблення навички **керовано-спонтанного** діалогічно-полілогічного письмового та усного висловлення як поширеної форми комунікації на заняттях, здебільшого у вигляді діалогу-розпитуванні. За такого виду роботи викладач свідомо, а й інколи мимовільно, вживає відомий студенту, але інколи ще недостатньо активований лексико-граматичний та фонетичний матеріал, своїми здебільшого (розгорнутими) питаннями підштовхуючи особу, що навчається, до **фрагментарної спонтанності**. (Для формування свого фрагментарно-спонтанного висловлення-реакції студент має залучити тематичну інформацію та потрібні мовні засоби виключно з своєї свідомості. Використання підказки у будь-якій формі руйнує фрагментарну спонтанність).

6. Описаному в п. 5 рівню фрагментарної спонтанності передуює вироблення навички керованого письмового та усного діалогічного мовлення, яке відрізняється від описаної фрагментарної спонтанності наявністю наданої студентові експліцитної інформації (реалій, мовних засобів тощо) для формування висловлення-реакції. При цьому автор наполягає на наданні одиниць такої експліцитної мовної інформації

виключно в початкових формах (дієслово у Infinitiv тощо). Залучення на цьому етапі multiple choice автор вважає хибним.

7. Формування та розвиток навичок письмового та усного мовлення, відображені в пп. 4–6, уможливлються відповідною підготовчою роботою — виробленням навичок з презентації письмово та/або усно окремого речення-висловлення на достатньо якісному лексично-граматичному рівні.

8. Досвід автора з вироблення та розвитку навички лексично та граматично вірного, попервах керованого, висловлення німецькою мовою за умов дистанційного навчання представлено, зокрема, в [1–8]. Інтерактивні комп'ютерні практикуми автора [ІП, 1–4] як база його дистанційного курсу уможливають досягнення не лише навички з формулювання речення, а й навички формулювання розгорнутого керованого висловлення (тексту).

9. Наріжним каменем при переході до усного мовлення є подолання студентом порогу між репродукцією вивченого заздалегідь та формулюванням банально-простої, але власної спонтанної розгорнутої відповіді. На думку автора, цей поріг студенти долають «меншою кров'ю», якщо свої перші власні розгорнуті (маленькі тексти з кількох речень) спонтанні висловлення вони формулюють письмово.

10. В умовах дистанційного навчання (за фактично відсутнього очного поточного контролю діяльності студента викладачем) дуже важко, але вкрай важливо переконати студентів в необхідності виконання (формулювання) розгорнутого спонтанного висловлення без залучення будь-яких допоміжних засобів (крім таблиць та словників також й комп'ютерної перевірки орфографії тощо). Для цього, з одного боку, студент мусить, з одного боку, мати достатньо розвинуту навичку формулювання керованого речення або тексту (що уможливлюється ІП), а з іншого боку, докладаючи зусиль до лексично та граматично правильного формулювання висловлення, не боятися помилки, якщо іншого чесного варіанту не видно, а мета комунікації вбачається досягнутою.

11. За умови написання розгорнутого висловлення (тексту) відповідно викладеному в п. 10. доцільним є передача/надсилання зробленого для опрацювання викладачем.

12. Починаючи з березня 2019, тобто з першого вимушеного переходу до дистанційної форми навчання і по тепер, автор напрацював та користується наступним дидактичним алгоритмом для навчання та розвитку навички письмового мовлення як підґрунтя розвитку усного мовлення.

13. Етап 1. Студент/-ка надсилають викладачу свій текст, виконаний у Word з дотриманням вимог п. 10. (Може бути надіслана фотокопія тексту, але тоді опрацювання ускладнюється).

14. Етап 2. Викладач вводить отриманий текст в ліву шпальту заздалегідь створеної ним таблиці з двох шпальт. Перший горішній розділ лівої шпальти містить інформацію для студента, необхідну для подальшого етапу опрацювання, яка буде викладена в п.16.

15. Етап 3. Викладач опрацьовує надіслану роботу студента, маркуючи (див. п. 16) проблемні місця та надає попередню вербальну оцінку на кшталт: «Контрольна робота такої якості за умов виконання в класі під наглядом викладача буде оцінена на «відмінно»» та відправляє студенту/студентці.

16. Перший горішній розділ лівої шпальти містить марковану кольорами інформацію для студента, а саме:

- колір a Grammatischer Fehler — граматична помилка без уточнення;
- колір b Wortfolge – порядок слів;
- колір c Lexikalischer Fehler — лексична помилка;
- колір d Orthographischer Fehler — орфографічна помилка;
- колір e Meine Eintragung — внесення (доповнення) викладача;
- колір f Zeichensetzung — знаки пунктуації;
- колір g Grundformen — невірні основні форми дієслова;
- колір h Запитай мене — сумнівне місце.
- Перед тим, як писати, відімкніть перевірку орфографії та граматики!
- Отримавши свою роботу з моїми маркуваннями проаналізуйте марковані місця та підготуйте свій варіант рішення.
- Потім, не зволікаючи, телефонуйте мені та усно робитимемо розбір.
- Не обмежуйтеся мінімальним обсягом висловлення.
- Можна копіювати текст з маркуваннями у праву шпальту, а потім вносити туди свої коректури. Так Ви унаочнюєте проблему та варіант корекції.
- Подальші роботи надсилайте у вигляді таблиці за цим шаблоном.

17. Етап 3. Студент/-ка копіює отриманий текст та вводить його в праву шпальту таблиці паралельно тексту-оригіналу. Після самостійного аналізу маркованих позицій студент вводить винайдений варіант на місце маркованої позиції або фіксує винайдене іншим та надсилає заповнену таблицю викладачеві. Невідкладно узгоджується час усного фінального аналізу.

18. Етап 4. Викладач самостійно аналізує виправлення, зроблені та надіслані студентом. Це значною мірою допомагає зрозуміти хід «лексично-граматичних» міркувань студента.

19. Етап 5. Під час фінального спільного усного аналізу з'ясовуються попередньо нерозв'язані проблемні місця. Головним, на погляд автора, на цьому етапі є з'ясування ідеї висловлення студента та

унаочнення йому (студентові) значення наскрізних лексично-граматичних та семантичних зв'язків у його тексті для адекватного відображення текстом саме авторської задумки. Адже нерідко окремо взяті вірні лексично-граматичні структури, вжиті студентом у його власному висловленні, вступають в протиріччя із задумкою. Для свідомого студента цей етап аналізу є суттєвим кроком в розвитку як його вмінь та навичок формулювання письмового та усного спонтанного висловлення так й значення володіння лексично-граматичним матеріалом для досягнення наскрізної тематично-комунікативної коректності його висловлення.

20. Представлений в пп. 13–19 покроковий алгоритм навчання та розвитку спонтанного письмового мовлення (в розумінні п. 4) вбачається автору ефективною та невід'ємною частиною навчання та розвитку спонтанного усного мовлення та підтверджується його практикою в умовах дистанційного навчання німецької мови.

Список використаних джерел

1. Erfahrungen aus dem IT-gestützten Deutschunterricht: programmatisches-organisatorisches und didaktisches Herangehen // Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи: Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції 30–31 жовтня 2017 р. / Укл. С.М. Іваненко, О.В. Холоденко, К.М. Павицька, О.Г. Смольнікова. — К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. — 515 с. // С.264–268.

2. Інтерактивні практикуми як інструмент уподібнення навчальної діяльності процесу «репродукція — рецепція» протягом реальної комунікації. // Роль іноземних мов у соціокультурному становленні особистості: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, О.В. Ковтун. — К.: НАУ, 2018. — 235с. // С.123–130.

3. Навчання німецької мови економіки засобами інтерактивних комп'ютерних практикумів як приклад реалізації впливу інформаційно-комунікативних технологій на трансформації культурного, зокрема освітнього, простору в інформаційному суспільстві. // Вплив високих технологій на розвиток культури в інформаційному суспільстві (філософські читання, присвячені 85-річчю Національного авіаційного університету та 15-річчю Навчально-наукового гуманітарного інституту) [Текст] : зб. наук. пр. (Київ, 27 берез. 2018 р.) / за заг. ред. Л. Г. Дротянко. — Київ : НАУ, 2018. — 92 с. // С.15–17.

4. Комунікативно орієнтоване навчання діалогічної німецької мови як іноземної за допомогою інтерактивних комп'ютерних практикумів автора. // Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. 25 квітня 2019 р. — Київ. : КПП ім. Ігоря Сікорського, вид-во «Політехніка». — 2019р. — 166с // Стор. 140–142

5. Effizienzsteigerung von Lehr— und Lernleistungen im Fremdsprachenunterricht Deutsch mithilfe computergestützter interaktiver Praktiken (anhand praktischer Erfahrungen des Autors) // Germanistik in der Ukraine/ Germanistik in der Ukraine. Jahresheft 13'2018. — K.: Verlagszentrum der KNLU, 2018 (2019). — 127 с.// Стр. 110—119. https://drive.google.com/file/d/1UnidqaZy2tr3mmXYtCXGR_rIKaHqUMG1/view

6. Підготовка поточного, проміжного та підсумкового оцінювання інструментами дистанційного навчання іноземної (німецької) мови // Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів [Електронний ресурс] //зб. матеріалів VI міжнар. наук. конф., м. Київ (02—10 квітня 2020 р.). — К.: КНЕУ, 2020. — 351 с. // Стр.174—178 https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/33620/smkmosu_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

7. Підготовка студентів-початківців економічних спеціальностей до усного мовлення німецькою мовою засобами авторських інтерактивних практикумів в умовах сучасного дистанційного навчання // Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень сучасної науки: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 07 листопада 2020 року / Укл. О.О. Яременко-Гасюк, О.В. Холоденко, Т.А. Ляшко — К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. — 179 с. // С.58—61.

8. Деякі аспекти імплементації результатів контролю в розвиток навичок мовлення німецькою мовою за допомогою комп'ютерних інтерактивних практикумів автора//Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів [Електронний ресурс]: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф., м. Київ (20—21 квітня 2021 р.). — К.: КНЕУ, 2021. — 331 с.// стор.43 — 51.

Інтерактивні практикуми:

1. Ковтун В. С. Комп'ютерна програма «Німецька мова для економістів. Інтерактивний практикум. Початковий курс». Інтерактивна навчальна комп'ютерна програма. Свідоцтво по реєстрацію авторського права на твір №20883 від 12.06.2007 р. Державного департаменту інтелектуальної власності МОН України. (Німецька мова для економістів. Початковий курс — Ковтун - IIEFG201. Вхід у систему Moodle виключно з особистого кабінету на сайті КНЕУ <https://kneu.edu.ua>)

2. Ковтун В. С. Комп'ютерна програма «Німецька мова для економістів. Інтерактивний практикум. Частина II». Інтерактивна навчальна комп'ютерна програма. Свідоцтво по реєстрацію авторського права на твір №45888 від 03.10.2012р., видане Державною службою інтелектуальної власності України. (Німецька мова для економістів. Поглиблений курс — Ковтун — IIEFG401. Вхід у систему Moodle виключно з особистого кабінету на сайті КНЕУ <https://kneu.edu.ua>)

3. Ковтун В. С. Комп'ютерна програма «Навчальний посібник — комп'ютерна навчальна програма «Німецька мова економіки для дистанційного навчання. Інтерактивний практикум I». Інтерактивна навчальна комп'ютерна програма. Свідоцтво по реєстрацію авторського права на твір №53441 від 31.01.2014 р., видане Державною службою інтелектуальної власності України.

4. Ковтун В. С. Навчальний посібник — комп'ютерна навчальна програма для дистанційного вивчення німецької мови «Німецька мова для майбутніх економістів. Інтерактивний практикум II. Поглиблення повсякденного спілкування підприємця». Інтерактивна навчальна комп'ютерна програма. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір №59260 від 15. 04. 2015 р., видане Державною службою інтелектуальної власності України.